



ОСИМ ПИРОТСКОГ, И ЋИЛИМ ИЗ СТАПАРА ЈЕ ОДАВНО НА ГЛАСУ

ДЕВОЈАЧКА СПРЕМА, АЛИ И ПОНОС КУЋЕ

Обично је ткан у пару, на специфичном хоризонталном разбоју. Будуће удаваче носиле су га као део мираза

Уз пиротски, најпознатији аутохтони српски ћилим је и онај из Стапара. Настао је у домаћој радиности у овом сомборском селу у 18. веку. Техника ткања и мотиви мењали су се како је одмицало време, али је овај ћилим све до данас ипак остао препознатљив и јединствен. Ткан је обично у пару, на специфичном хоризонталном разбоју. Због ограничене ширине, израђивали су га у два дела, односно две половине које су се спајале по средини. „Златно доба” стапарског ћилимарства биле су последње деценије 19. и прва половина 20. века. Ћилими су препознатљиви по преовлађујућим цветним мотивима: ружама, букетима, венцима цвећа. Ткани су у белој или беж боји, ређе зеленој, најчешће величине 2 x 2 метра. Био је обавезан део девојачке спреме за удају. Њима су углавном прекривани кревети, а означавао је статус и богатство куће. У почетку су мотиви били геометријски, а касније под утицајем средине и размене, прерасли су у венце, цвеће и руже. Ради се „техником клечања”, познатој на балканским просторима у предсловенским временима и пре турског периода.

Ћилимарство у овом делу Војводине је настало и развијало се као домаћа радиност, а неговано је као најрепрезентативнији део текстилне радиности и кућне индустрије током 19. века. Занат није био лако доступан сеоским слојевима, јер је означавао луксуз и исказивао снагу куће и домаћина који га има. Сиромашни су себи и младим девојкама за мираз могли да приуште само ткане понавнице.

- Оспособљавање за рад на изради тепиха почињао је у раном

детињству. Припрема ћилима за девојке које треба да се удају је дуг који се задужује у породици

по женској линији у једној генерацији, а враћа се у следећој. **Најпознатија мајсторица на разбоју је била Милка Нагулова, а**

данас једна од ретких која ради је **Смиљка Стајшић**, која нам је на едукацији несебично показала све тајне ткања, иако је ушла у осму деценију живота - вели **Катарина Дмитрук**. Најчешћи материјали за израду су били кудеља и вуна. Доба највећег успона ћилимарства у Војводини је обнова гајења конопље, на простору око Апатина, Оцака и појаса око реке Мостонге, са око 2.000 тона најквалитетније конопље, веома тражене и цењене на европском тржишту. Стапар је у периоду између два светска рата имао пет приватних кудељара чији су власници били Влајко Ивков Бакрак, Миша Никачев, Јован Трњаков, Витомир Волић. . .

За велику изложбу у Пешти, 1885. године, све припреме за представљање народних рукотворина овог краја водила је **Савка Суботић**, која се посебно посветила ћилиму. Вођена жељом за обликовање производа на бази старих шара, уз помоћ извесне баба Петре из Стапара, она је реализовала идеју о изради великог ћилима. После тога, током друге половине 19. века појавило се интересовање Филипа Хаса за ове ћилиме. Он је важио за највећег трговца ћилимима у Аустро-Угарској. - Кад је реч о овом производу, спомињу се и фабрике у Великом Бечкерку, радионица

за ткање у Сомбору и Старом Врбасу које су израђивале тешке ћилиме у свим бојама, дезенима и величинама преко два метра. Око 1900. године, увођењем широких разбоја, Стапар постаје најмоћнији и најпознатији центар ћилимарства у Бачкој. У периоду од 1900. до 1910. године Стапар даје врхунски ћилимарски производ у „техници клечањем”, када је произведено и највише ћилима. Под утицајем европске уметности, у Стапар стиже раскошни необарок. Тада се ствара модеран тип ћилима, а из стапарског краја се ова врста заната шири по целој Србији. Ћилими са мотивима букета и венаца, ткани по обрасцима бечког бидермајера, крајем 19. века стижу и до пиротских ћилимара...

ЗАЈЕДНИЧКИ ПРОТИВ ЗАБОРАВА

Све је почело крајем 2014. године по пројекту и у сарадњи локалних самоуправа Сомбора и Пирота, Амбасаде Аустралије и Етно мреже из Београда. Добиле смо позив од Градске управе Сомбора да дођемо на састанак са представницима Етно мреже и чујемо план и програм пројекта о ревитализацији стапарског ћилимарства како би се од заборава сачувала техника израде. Тако се ћилим уврстио у културну баштину овог краја - каже Катарина Дмитрук, председница Удружења „Златне руке - Сомборке”, које учествују у пројекту, уједно ткаља и едукаторка за нове полазнице. Она додаје да је у плану оснивање ткачке задруге у којој би жене могле производити сувенире и предмете са мотивима са стапарског ћилима. На тај начин би себи могле обезбедити и материјалну сигурност.



